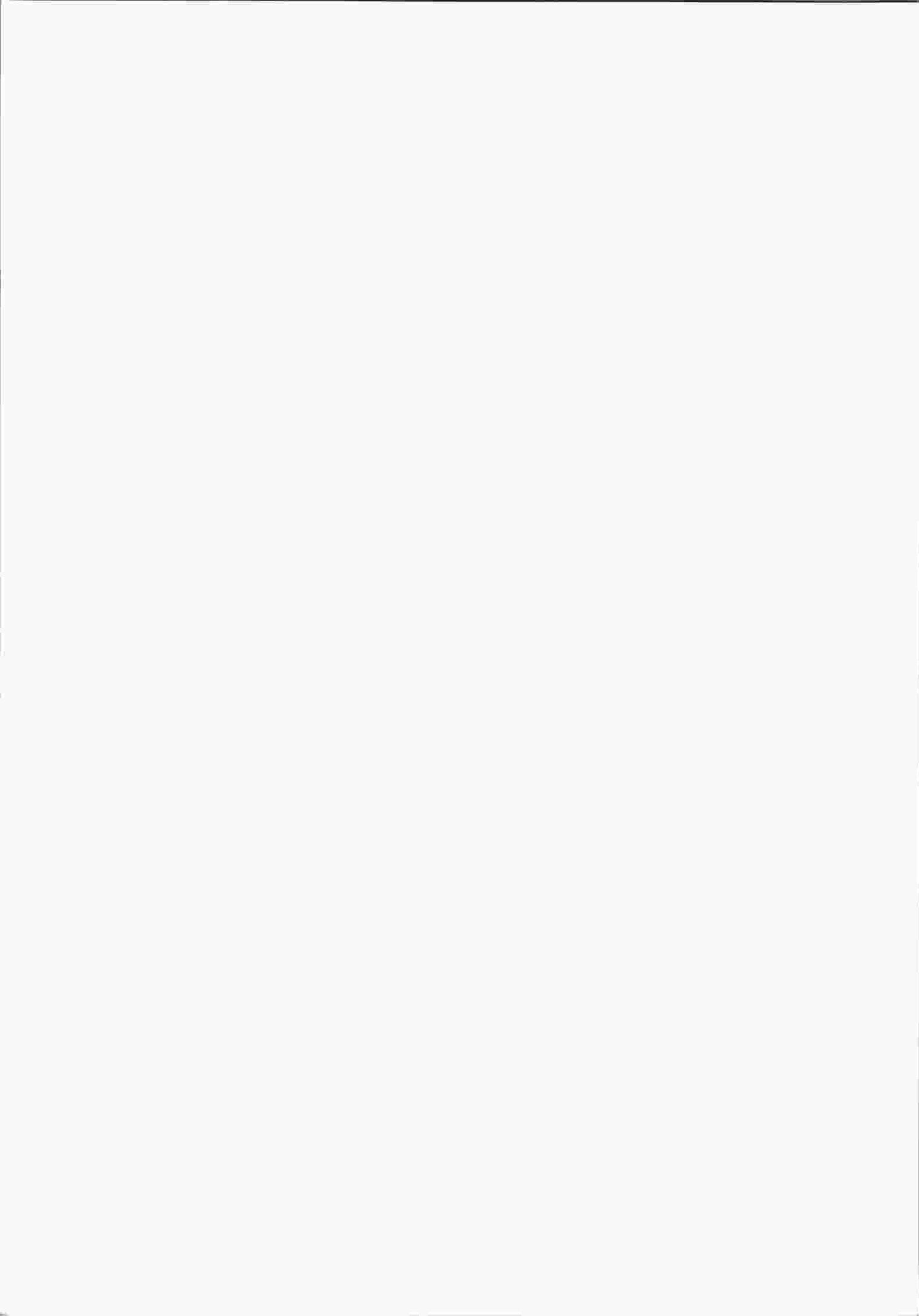

UDK 902
ISSN 1330-0644
VOL. 11-12 / 1994.-1995.
ZAGREB, 1997

Prilozi

Instituta za arheologiju u Zagrebu

Pril. Inst. arheol. Zagrebu 11-12/1994.-1995.
Str./Pages 1-200, Zagreb, 1997.

Časopis koji je prethodio
Prilozi 1. 1983 Prilozi 2. 1985 3 - 4. 1986-1987 5 - 6. 1988-1989 7. 1990 8.
1991. Pril. Inst. arheol. Zagrebu 9. 1992 10. 1993.

Nakladnik/Publisher

INSTITUT ZA ARHEOLOGIJU/
INSTITUTE OF ARCHAEOLOGY

Adresa uredništva/Adress of the editor's office

Institut za arheologiju/Institute of archaeology
HR - 10000 Zagreb, Ulica grada Vukovara 68
Telefon/phone/fax ++385/01/611 98 84
01/53 76 69

Glavni i odgovorni urednik/Editor in chief

Željko TOMIČIĆ (Zagreb)

Redakcijski odbor/Editorial committee

Marija BUZOV (Zagreb), Dunja GLOGOVIĆ (Zagreb), Timotej KNIFIC
(Ljubljana, SLO), Remza KOŠČEVIĆ (Zagreb), Laszlo KÓVACS (Budapest,
HUN), Kornelija Minichreiter (Zagreb), Mladen RADIĆ (Osijek), Aleksandar
RUTTKAY (Nitra, SK), Ivančica SCHRUNK (Minneapolis, USA), Željko
TOMIČIĆ (Zagreb).

Prijevod na engleski/English translation

Jadranka BOLJUNČIĆ

Prijevod na njemački/German translation

Branka OHNJEĆ, Nina MATETIĆ

Lektura/Language editor

Nives OPAČIĆ

Dizajn/Design

Roko BOLANČA

Korektura/Proofreaders

Kornelija MINICHREITER, Zagreb
Željko TOMIČIĆ, Zagreb

Grafička priprema/DTP

Studio "U", Zagreb

Računalni slog/Layout

Ranko PERŠIĆ, Zagreb

Tisak/Printed by

Tiskara "STUBA", Zagreb, Boškovićeva 18

Naklada/Circulation

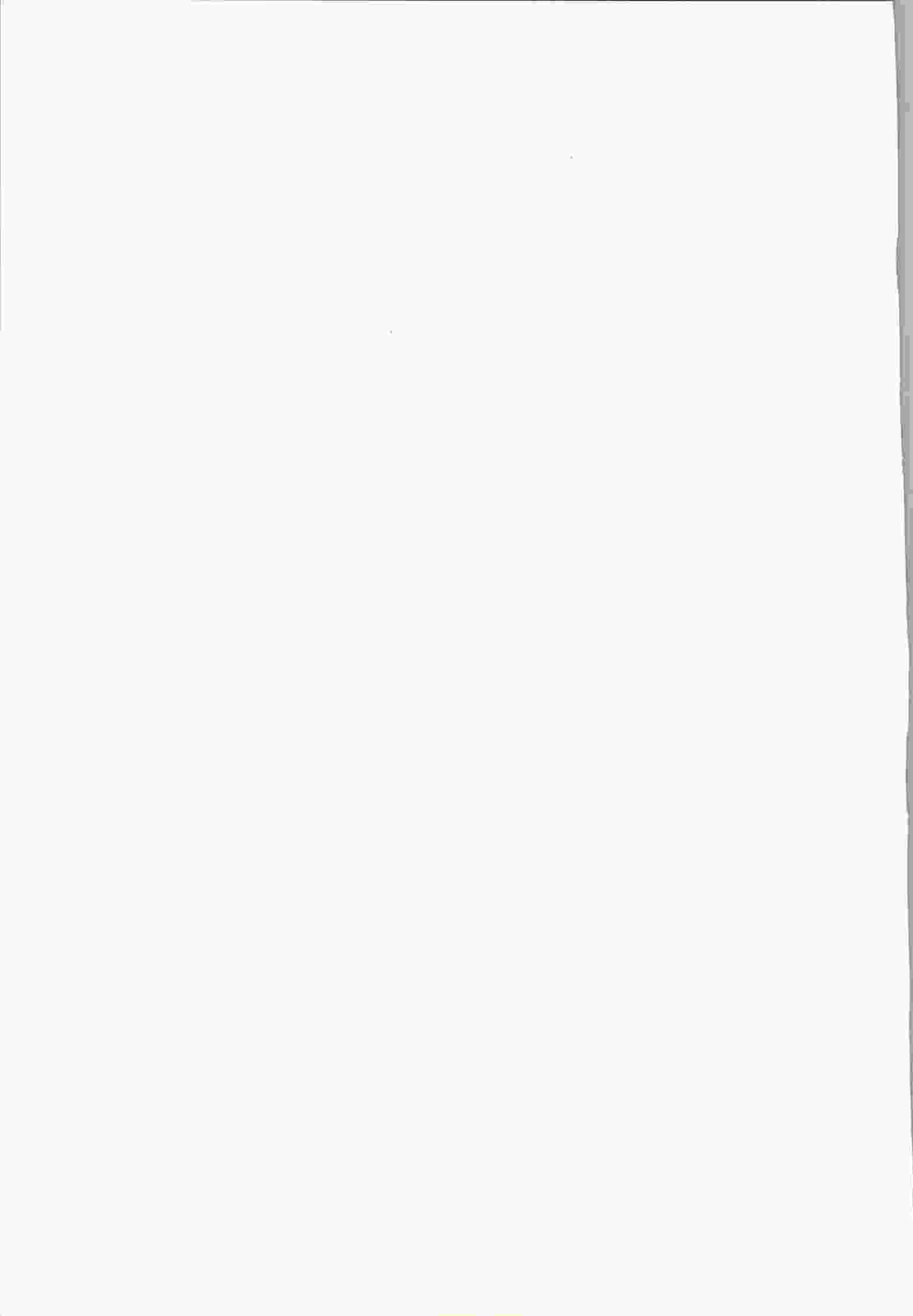
600 primjeraka/600 examples

Sekundarne publikacije/Indexed in

GERMANIA Anzeiger der Römisch-Germanischen Kommission des Deutschen
Archaeologischen Instituts, Verlag Philipp von Zabern, Mainz

Izdavanje časopisa novčano podupire

MINISTARSTVO ZNANOSTI I TEHNOLOGIJE REPUBLIKE HRVATSKE
HR - 10000 Zagreb, Strossmayerov trg 4

Sadržaj

- 5 Uvod
ŽELJKO TOMIČIĆ

Izvorni znanstveni radovi

- 7 KORNELIJA MINICHREITER
Otkriće u Lukaču i Požegi kao prilog poznavanju topografije naselja starčevačke kulture u sjevernoj Hrvatskoj
- 37 DUNJA GLOGOVIĆ
Prapovijesna igla iz Putalja
- 41 REMZA KOŠČEVIĆ
Metalna produkcija antičke Siscije
- 63 ŽELJKO RAPANIĆ
Jedan primjer jadranske poleogeneze
- 71 ŽELJKO TOMIČIĆ
Baranya in Lichte archäologischer Zeugnisse der Bijelo Brdo-Kultur
Ein Beitrag zur Analyse des frühmittelalterlichen Gräberfeldes Majs-Udvar
- 99 ZORISLAV HORVAT
Crkva sv. Ivana Krstitelja u Volarici pod Ostrovicom Ličkom
- 111 DRAGO MILETIĆ
Plemićki grad Kostel
- 135 TATJANA SEKELJ-IVANČAN
Stanje istraživanja i neke značajke srednjovjekovnih nalazišta pripisanih pojedinim "kulturama" u sjevernoj Hrvatskoj
- 151 JADRANKA BOLJUNČIĆ
Analiza zatiljne kosti populacije ljudi iz brončanodobne nekropole u špilji Bezdanjači (Hrvatska)

Stručni radovi

- 167 ZEF MIRDITA
Kosovo od prapovijesti do kasne antike

Contents/Inhaltsverzeichnis

- Introduction*
ŽELJKO TOMIČIĆ

Original scientific papers

- KORNELIJA MINICHREITER
Entdeckung in Lukač und Požega als ein Beitrag zur Kenntnis der Topographie der Siedlungen der Starčevo-Kultur in Nordkroatien
- DUNJA GLOGOVIĆ
Die vorgeschichtliche Nadel aus Putalj
- REMZA KOŠČEVIĆ
Die Herstellung von Metallgegenständen im antiken Siscia
- ŽELJKO RAPANIĆ
Ein Beispiel der adriatischen Poleogenese
- ŽELJKO TOMIČIĆ
Baranja u svjetlu arheoloških svjedočanstava bjelobrdske kulture.
Prinos analizi ranosrednjovjekovnog groblja Majs-Udvar
- ZORISLAV HORVAT
Die Kirche des Johannes des Täufers in Volarica unterhalb der Burg Ostrovica Lička
- DRAGO MILETIĆ
Die Burg Kostel
- TATJANA SEKELJ-IVANČAN
Der Forschungsstand und einige Merkmale der mittelalterlichen Fundstellen einzelner "Kulturen" in Nordkroatien
- JADRANKA BOLJUNČIĆ
Occipital bone analysis refering to the human population from the Bronze Age necropolis in Bezdanjača cave (Croatia)
- ZEF MIRDITA
Kosovo im Zeitraum von der Vorgeschichte bis zur späten Antike

Bibliografije

- 179 JADRANKA BOLJUNČIĆ
BIBLIOGRAPHY OF DRAGUTIN GORJANOVIĆ-KRAMBERGER'S WORKS RELATED TO FOSSIL MAN
In the honour of 140th birthday anniversary of the famous discoverer of Early Man in Krapina

Prikazi

- 185 DUNJA GLOGOVIĆ
Depojske in posamezne kovinske najdbe bakrene in bronaste dobe na Slovenskem, Hoards and Individual Metal Finds from the Eneolithic and Bronze Ages in Slovenia, editor Biba Teržan, *Katalogi in monografije* 29 i 30, Ljubljana 1995, I vol. 413 str. sa 180 tab; II vol. 281 str. sa sl.

- 187 DUNJA GLOGOVIĆ
KRISTINA MIHOVIĆ
Nezakcij, Nalaz grobnice 1981. godine / Nesactium. The Discovery of a Grave Vault in 1981. *Monografije i katalogi* 6, Arheološki muzej Istre, Pula 1996. Str. 92, tab. 22, priloga 6.

- 188 Marija BUZOV
DIADORA, sv. 14, Zadar 1992, stranica 464, zajedno s tablama, crtežima, planovima, tlocrtima, fotografijama i kartama.

- 191 Marija BUZOV
JAROSLAV ŠAŠEL, OPERA SELECTA, SITULA, RAZPRAVE NARODNEGA MUZEJA V LJUBLJANI
br. 30/1992, zbornik radova Jaroslava Šašela, str. 872., crteži, karte, fotografije, kazala (I,II i III).

- 192 ŽELJKO TOMIČIĆ
Tajana Sekelj Ivančan
Catalogue of Mediaeval Sites in Continental Croatia, BAR International Series 615, Oxford 1995, str. 248, 36 grafikona/tablica i 9 zemljovida.

- 195 KORNELIJA MINICHREITER
Kratice

Bibliographies

BIBLIOGRAFIJA RADOVA DRAGUTINA GORJANOVIĆA-KRAMBERGERA O FOSILNOM ČOVJEKU
U čast 140. obljetnice rođenja glasovitog otkrivača krapinskog pračovjeka

Book Reviews Besprechungen und Anzeigen

KORNELIJA MINICHREITER
Abbreviations / Abkürzungen

DEPOJSKE IN POSAMEZNE KOVINSKE NAJDBE BAKRENE IN BRONASTE DOBE NA SLOVENSKEM, *HOARDS AND INDIVIDUAL METAL FINDS FROM THE ENEOLITHIC AND BRONZE AGES IN SLOVENIA*, EDITOR BIBA TERŽAN, KATALOGI IN MONOGRAFIJE 29 I 30, LJUBLJANA 1995, I VOL. 413 str. sa 180 tab; II vol. 281 str. sa sl.

U *Predgovoru* (str. 7-11) BIBA TERŽAN je opisala tok nastanka - od zamisli do realizacije, dvaju opsežnih monografija. Dva poglavlja u prvoj knjizi napisala je IRENA ŠINKOVEC. U prvome *Uvodu u katalog* (str.13-28) vrlo je podrobno objašnjena njegova koncepcija. Zasebno je za svaku rubriku (nalazište, lokacija, koordinate nalazišta, podaci o otkrivanju, pohrana, sastav nalaza, opis predmeta, datacija i literatura) naveden princip odabira podataka. Da bi se izbjegle moguće nejasnoće kod deskripcije, na dvanaest su tabli nacrtani važniji premeti s označenim opisnim terminima. Obzirom da smo u prethistorijskoj arheologiji uglavnom orijentirani na njemačko arheološko nazivlje, dobro su došli engleski prijevodi pojedinih detalja na sjekirama, mačevima, srpovima itd. Naime, tekst monografija je u cijelosti - slovensko / engleski - dvojezičan. Od 32. do 127. str. je tekst iste autorice pod naslovom *Katalog pojedinačnih nalaza bakrenog i brončanog doba* kojemu pripada 38 tabli sa crtežima. Priloženo je osamnaest karata u velikome mjerilu na kojima su točno označene lokacije nalaza s kataloškim brojevima predmeta. Pojedinačni su nalazi pobrojane po namjeni (sjekire 1-135; koplja 136 - 177; bodeži i mačevi 178 - 219; srpovi 220 - 236; šila 237 - 252; igle 253 - 258; fibula 259; tuljci 260- 262; posuda 263). Osim metala koji je pohranjen u slovenskim i inozemnim muzejima i zbirkama, u popisu imamo podosta predmeta iz privatnog vlasništva.

Katalog depoa kasnog brončanog doba (str. 129 - 232) sastavili su PETAR ČERČE i IRENA ŠINKOVEC u suradnji sa studentima arheologije koji su neke veće ostave obradili kao studentske zadatke. Ostava ukupno ima 40 od kojih su tri obradene u drugom dijelu, u Katalogu br. 30. Čuveni depo iz Mušje Jame, kako je najavljeno, bit će objavljen kao posebna knjiga. I ovdje su dani detalji iz specijalki s ucrtanom točnom lokacijom nalaza ostave. Kompletiranje inventara ostave u muzejima i usklađivanje s objavljenim predmetima iz ostava, pogotovo kod višekratnih objava, pokazuje se kao nimalo lak zadatak. Usporedbe publiciranih nalaza s onima u muzejskim depovima odnosno zbirkama bile su, kako čitamo, vrlo temeljite, pa ovaj katalog predmeta iz slovenskih ostava valja prihvatiti kao definitivni. Od table 37. - 142. su crteži, a od table 145. - 180. fotografije ostava.

Drugi dio ima na početku raspravu *Depoi kasnog brončanog doba - okolnosti njihova nalaženja i struktura nalaza* (Str. 7 - 30) koju su napisali PETER ČERČE i PETER TURK. Nakon uvod u kojemu je izložen cilj i osnovne

postavke, slijedi pregled pridobivanja ostava za muzeje i zbirke, te njihovo dosadašnje objavljivanje. Lokacije i opisi nalazišta ostava govore ujedno o razlozima za njihovo deponiranje. Za oko polovinu od svih slovenskih depoa poznati su podaci o nalaženju. Oba škocjanska depoa su nedvojbeno sakralnoga karaktera i idu u kategoriju nepovratnog odlaganja. Nekoliko je ostava bilo zakopano na ulazu u jamu (Ajdovska jama, Mačkovec jama ili Veliki Otok II). Dosta je često pohranjivanje predmeta u pukotinu u stijeni, ostave se nalaze u kamenolomima. Ostave Čreta, Hočko Pohorje i Debeli vrh su visinski nalazi. Struktura nalaza u depovima kulture žarnih polja prikazana je na tabeli 2 (str.13) iz koje je vidljiva raznovrsnost slovenskih brončanodobnih depoa. Autori sami upozoravaju na smanjenu dokaznu vrijednost sastava ostave uslijed njihove neujednačenosti. Izračunat je postotak zastupljenosti za jedanaest predmeta (+ ostalo) za svaku od tridesetdevet ostava, ukupni postotak predmeta i frekvencija. Osim brojčanih podataka, izrađeni su grafički prikazi udjela pojedinih predmeta u ostavi. Načinjena je podjela na veće depoe mješanog sastava, manje depoe mješanog sastava, depoe sa srpovima i depoe s ingotima. Analizirana je svaka od ovih grupa koja, pak ima svoje izuzetke i manje ili veće odklone od uzorka. U zaključku su autori razmotrili također prostornu disperziju ostava u Sloveniji, komparirali ih s isto-vrsnim nalazima na susjednim područjima i razmotrili novija stajališta o razlozima deponiranja. Teza o zakapanju odnosno skrivanju dragocjenosti zbog nemirnih vremena uglavnom je napuštena.

Dvije ostave iz Kanalskog Vrh u Posočju su g.1990., kako pišu Beatriče Žbona -Irkman i Alma Bavdek otkrili ljudi koji se bave iskopavanjem i prodavanjem stare kovine zaostale iz Prvog svjetskog rata. Gotovo su svi nalazi dospjeli u Muzej u Novoj Gorici i ovdje se prviput detaljno obrađuju (str.31 - 71). Kanalski Vrh I sadrži sjekiru s zaliscima istoga tipa kao sjekire iz Brtonigle i Buja u Istri, a u depou Kanalski Vrh II su samo ingoti.

Ostavu Šempeter kraj Gorice (str.73 - 88) obradio je Ugo Furlani. Ona sadrži kronološki vrlo raznolik materijal datiran od 13. do 6. st.pr.Kr. Mnoštvo različitih tipova sjekira sa zaliscima iz ostave povezuje se s istovrsnim nalazima na području sjeverne i srednje Italije.

Datacija kasnobrončanodobnih depoa (str. 89 - 124) Petera Turka započinje osnovnom postavkom - ostave kao posebna kategorija nalaza u arheologiji tretirane kao

zatvoreni nalazi bile su odlučujući faktor za uspostavu čitavih kronoloških sistema. U poglavljima Relativna kronologija i Apsolutna kronologija autor rezimira kronološke sustave koji se odnose na razmatrani prostor i vrijeme, prvo MÜLLER-KARPEOVU i kronologiju VINSKI-GASPARINI, zatim Gabrovčevu periodizaciju slovenskih ostava u PJZ, također brončanodobne horizonte A. Moszolic za Karpatsku kotlinu. Kao važnu novinu za kronologiju P. Turk ističe nove dendrokronološke datume za spuštanje početka Ha B u sredinu 11. st. pr. Kr. Na temelju osnovnih odrednica iznesenih na kraju teksta sastavio je autor popis 133 ostave proširenog područja Caput Adriae datiranih po spomenute četiri kronologije s klasifikacijom po veličini i sastavu (velika mješana, mala mješana, nakit, srpovi itd). Već je zapaženo, piše Turk, da je teško razlučiti stupanj Br D i Ha A 1 po tipološkom principu, ali struktura depoa razlikuje stariji horizont (Br D) manjih ostava s osnovna tri tipa. Drugi horizont karakteriziraju veći depoi mješanoga sastava, a treći je horizont velikih ostava. Četvrti je horizont depoa sinkroniziran sa Ha B 2 i djeloma s Ha B 3 stupnjem, s petom fazom Vinski-Gasparini, te s *Prima eta del ferro* na Apeninskom poluostrvu. Kvantitativno je najjači drugi horizont, što je prikazano na pripadajućim kartama rasprostranjenosti ostava po horizontima. Vremenski je prvi horizont ostava sinkroniziran s virovitičkom grupom, iako se nalazišta prostorno ne poklapaju stoji u zaključku. Nadalje, korigirano je mišljenje po kojem virovitička grupa prestaje živjeti s porodrom grupe Beierdorf-Velatice na jug (Vinski-Gasparini). Novi nalazi iz Mađarske (Bakony) dokazuju kontinuitet kanelirane keramike od virovitičke grupe nadalje, tako da ona traje kroz čitav stupanj Br D, sve do početka drugoga horizonta tj. horizonta velikih depoa. Turk detaljno razlaže problem odnosa drugoga horizonta ostava s naseljima virovitičke grupe, te stupnjevanjem dobovskoga groblja. Mnogo je manje depoa trećega horizonta s koncentracijom nalazišta sjeverno od Blatnog jezera i u zaleđu Tršćanskog zaljeva. Ostave četvrtog horizonta su veoma rijetke i markiraju prijelaz u željezno doba.

Pojedinačni kovinski nalazi bakrenog i brončanog doba (Str. 125 - 163) naslov je studije IRENE ŠINKOVEC. Pojedinačni nalaz kao pojam usko je povezan sa slučajnim nalazom, tako da se predmeti s tim obilježjima uzimaju manje ozbiljno u arheološkim raspravama. Sastavljajući katalog nalaza te vrste I. ŠINKOVEC je nastojala prikupiti sve podatke, da bi mogla nalazišta klasificirati u vodena i kopnena, a zatim na usamljene nalaze koji bi mogli biti iz naselja, iz groblja ili su dio ostave, te nalaze na mjestima koja nisu pogodna za stanovanje (visoki predjeli, vode, močvere i sl.), dakle su pojedinačni nalazi na takvima mjestima rezultat namjernog deponiranja iz kulturne odnosno religiozne pobude. Vremenski su pojedinačni nalazi razdijeljeni u četiri perioda: kasni eneolitik / rana bronca - Br A; srednja bronca - Br B/C; starija KŽP - Br D / Ha A; mlada KŽP - Ha A. Na kraju je pregled ukupne količine pojedinačnih nalaza - prikazan je na grafu na str. 149. Oscilacija količine nalaza po periodima prikazana je, također grafički. Najviše ima pojedinačnih nalaza iz Br D / Ha A, a najmanje iz Br C / D. Koreliranje

količine i vrste pojedinačnih nalaza s istima u grobovima i ostavama - P. Čerče i P. Turk u istoj knjizi - daje prema Šinkovec ove rezultate: mnogo je veća podudarnost pojedinačnih nalaza s predmetima iz ostava, nego s nalazima u grobovima. U ostavama ima više oruđa, pogotovo srpova. Metal iz ostava je većinom fragmentiran, u ostavama ima više nakita i sirovine, koje kod pojedinačnih nalaza uopće nema. Dužnu je pažnju autorica posvetila neprofanom aspektu vodenih nalaza.

NEVA TRAMPUŽ - OREL je uz sudjelovanje D.J. HEATHA i V. HUĐNIK obradila *Spektrometrično istraživanje ostava kanog brončanog doba* koje ima osam poglavlja s analitičkim tabelama (str. 165 - 243). Cilj je ovih istraživanja bio da se ustanovi koji je uzrok razlika u sastvu slitine, da li je iz analize sirovine i ingota moguće rekonstruirati postupak pridobivanja kovine i kojem je metalurškom krugu pripadalo područje Slovenije u kasnom brončanom dobu. Metoda ICP - AES (Inductively coupled plasma atomic emission spectrometry) je uobičajeni postupak kojim se određuje sadržaj dvanaest osnovnih elemenata u slitini. Obradeno je 928 uzoraka iz Slovenije, najviše srpova, zatim sjekira, mačeva, ingota itd. Kvantitativna varijabilnost kositra, olova i željeza prikazana je na tabelama po razdobljima i po predmetima. Arsen, nikal i antimon su tzv. nečistoće u bakru i bronci. Na temelju njihove količine i suodnosa može se odrediti porijeklo sirovine. Rezultati su sažeti u zaključku (str. 209 - 211). U vrijeme Ha A razvijena je tehnologija s promišljenom upotrebom kositra, a slitina ima vrlo malo nečistoća. Na prijelazu u Ha B pojavljuje se niz novih oblika, također binarna slitina bakar / olovo, te ingoti liveni u kalupu. Obilnija je upotreba olova. Bronca s više olova i svojom tipikom pokazuje zapadno ishodište - Italija i zapadne Alpe odakle se preko Slovenije, vrlo vjerojatno, kako zaključuje N. TRAMPUŽ - OREL, proširila na sjevernu Hrvatsku. Zbog toga bi bilo neophodno obaviti spektrometriju naših nalaza. Naime, analiza prethistorijskog metala je u Europi u silnom zamahu, daje odlične rezultate i izgleda da se buduće objave bez njih neće uzimati ozbiljno.

Zaključak (str. 243 - 258) je napisala B. TERŽAN u kojemu, na početku komentira Turkovo strukturalno razlikovanje depoa koje bi valjalo nadopuniti tipološkim studijama pojedinih vrsta nalaza na čitavom području od sjevernog Jadrana do Dunava Nažalost, osim manjih depoa mješanoga sastava, premalo je nalaza da bi se kompletirala kulturna slika područja Slovenije za vrijeme prvoga stupnja. Značajni su nalazi oružja u depoima drugoga stupnja, analogno stanju u Karpatskoj kotlini i ostalom dijelu srednje Europe. Dvokraki pijuk iz ostave Jurka vas povezan je s mnoštvom istovrsnih nalaza na sjeveru Karpatske kotline (sl.1, str. 246). U drugome je stupnju ostava, sudeći po ox-hide ingotima, izražena veza s udaljenijim sredozemnim krajevima. To također dokazuje karta nalazišta kladiva (ostava Huđinja), kao i ulomak tronošca iz ostave Udje (sl.4, str. 250). Bitne se primjene dešavaju na prijelazu iz stupnja Ha A 2 u Ha B 1. Prestaje odlaganje tzv. velikih depoa mješanoga sastava s mnogo fragmentiranog metala, a započinje nova teh-

nologija bronce, možda posljedica otkrića novih izvorišta rude. Škocjan i Šempeter su ostave tzv. dugoga trajanja. Slovenske ostave trećeg i četvrtog stupnja podosta se razlikuju od tzv. trako-kimerijskih ostava u Karpatskoj kotlini i na zapadnom Balkanu (peti stupanj Vinski-Gasparini). Pojedinačni nalazi pokazuju drugačiju sliku brončanog doba u Sloveniji, a njihovo je kronološko opredjeljivanje otežano zbog nedostatka arheološkoga konteksta. Dobra očuvanost pojedinačnih nalaza, za razliku od predmeta iz ostava govori o kulturnom karakteru odlaganja, pogotovo što se tiče oružja, napose mačeva nađenih u vodenom ambijentu. Veliki depoi mješanog sastava imaju ključnu ulogu u razumijavanju bitni deponiranja. Moguće je razlučiti mušku komponentu ostave (oružje, oruđe) s ratničkim odnosno obrtničkim aspektom, zatim žensku komponentu (nakit i možda srpovi) te metalurško - demiruršku komponentu sa sirovinom i ingotima i potpunim asortimanom izradovina. Težište interpretacije brončanodobnih depoa locirano je u sferu duhovnosti odražavajući bipolarnu i ciklički princip: život - stvaralaštvo, priroda - kozmos, što je simbolizirano u antitečnom položaju ptičjih protoma na privjeski iz ostave Kanalski Vrh reproduciranom na naslovnici knjige.

Kataloška obrada slovenskih ostava i pojedinačnih nalaza sa spektrometričnom analizom metala (Trampuž-Orel) fundamentalni je doprinos brončanodobnim studijama. Na podlozi strukture i statističkih pokazatelja fenmeni ostava i pojedinačno deponiranje metalnih predmeta obrađeni su kao sinteze (ŠINKOVEC, ČERČE, TURK). U analizi i interpretaciji naglasak je na, u posljednje vrijeme prevladavajućoj neprofanoj interpretaciji depoa. U tom je smislu bilo više nego dobro tempirano međunarodo pretstavljajući knjiga u Berlinu za vrijeme otvorenja izložbe *Darovi bogovima - blaga brončanog dobnje Europe*.

Dunja Glogović

Kristina Mihovilić

Nezakcij, Nalaz grobnice 1981. godine / Nesactium. The Discovery of a Grave Vault in 1981. Monografije i katalozi 6, Arheološki muzej Istre, Pula 1996. Str. 92, tab. 22, priloga 6.

Šesta knjiga monografija i kataloga Arheološkoga muzeja Istre sadrži kompletnu objavu nalaza iz prapovijesne grobnice koja je istražena 1981. godine na Nezakciju. Prva izložba ovog izvanredno značajnog arheološkog otkrića bila je održana 1992. god. u Puli. Nakon toga, kako stoji u predgovoru knjige, nalaz je izložen 1993. god. u Rijeci i na Brijunima. Konačno, tijekom travnja 1996. u galeriji Diana u Puli ponovo je postavljena izložba, ovaj put s potpuno restauriranim arheološkim materijalom. Keramika i dio metalnih predmeta

obrađeni su u radionici Arheološkoga muzeja Istre, a izabrani brončani nalazi uređeni su u preparatorskoj radionici Centralnoga muzeja u Mainzu u Njemačkoj. Nakon *Predgovora* s tim nužnim podacima, slijedi poglavlje *Nezakcij, nalaz grobnice 1981. godine* (Str. 9-15) u kojemu su sažeto opisane okolnosti nalaženja grobnice. Osim plana Nezakcija (Sl.1) reproducirani su fotografije i crteži P. STICOTTIJA koji je fundamete kasnije istraživanih hramova smatrao za megalitske zidove. To je mjesto rimskoga kapitolija gdje su djelomično godine 1941. istraženi hramovi (Str.11, sl.5). Tada istraženi ostaci arhitekture su kasnije, međutim, bili potpuno zapušteni, tako da je V. JURKIĆ - GIRARDI ponovo krajem sedamdesetih godina obavila reviziono iskopavanje i konzervaciju tri rimska hrama na Nezakciju. Već je prilikom tih iskopavanja uz temelje rimskih zidova ustanovljen prapovijesni sloj, a nešto je kasnije stručno iskopavana izvanredno bogata grobnica unutar zidova hrama B o kojoj je riječ u ovoj knjizi. Grobnica je bila ispod sloja antičke šute, ispod kojega je bio sloj rasutog prapovijesnog materijala (Str. 15, sl. 13). Nakon njihovoga uklanjanja, Mihovilićeva je uspjela izolirati ostatke grobne konstrukcije, tj. kamene ograde unutar koje su bili nabijeni žarni grobovi i grobni prilozci. Preciznim obilježavanjem mjesta nalaza omogućena je izrada nacerta tj. rekonstrukciju rasporeda pojedinih predmeta u grobnici (Prilog 2). To je bila skupna grobnica analogna poznatome nezakcijskom grobu 12 / I koji je iskopana početkom ovoga stoljeća. Uzgred upućujem na nedavnu detaljnu publikaciju rečene grobnice /K. Mihovilić, *Reichum durch Handel in der Hallstattzeit Istriens*, u: *Handel Tausch und Verkehr im Bronze-und Früheisenzeitlichen Südosteuropa*, Berlin 1995/ koja daje nove mogućnosti komparativnih analiza nezakcijskih pokopa. U drugom poglavlju knjige *Opis nalaza* (Str. 16- 38) je katalog predmeta iz groba. Na početku je popis nakita i dijelova nošnje, zatim se od broja 66 nabrajaju brončane posude (situle, ciste, poklopci). Tragovi pepela su pronađeni u dvije ciste i u jednoj situli. Treću grupu predmeta u popisu čine keramičke posude (Str. 24). Lonci domaće proizvodnje, tipična histarska keramika služili su kao urne - jedanaest ih je sadržavalo pepeo, a pepeo se također nalazio u dvije estenske posude. Od broja 210 počinje popis zaista zadivljujuće količine importirane keramike. Najviše ima vrelca, ali dolaze također amfore, skifosi, stamnosi i dr. Table 13 -17 donose crteže posuda, a uz katalog ide izbor izvrsnih kolor fotografija. Na str. 34 je popis oružja (koplja i ulomci kaciga) iz groba. Zanimljiv je grobni prilog velika količina životinjskih kostiju - astragala koje je stručno obradio M. JURJIĆ (Str. 65-71). Konstatirano je da se radi o više setova koščica za neku vrstu igre poput kockanja.

U poglavlju *Interpretacija nalaza* (Str. 38-59) autorica podrobno analizira grupu po grupu predmeta dajući potrebne analogije za dataciju. Započinje s histarskim posudama iz II stupnja istarske grupe, te sličnim nalazima na području Caput Adriac. Na str. 52, sl. 60 pokazana je rasprostranjenost loptastih lonaca s uvučenim i ojačanim ušćem kojih je nekoliko pronađeno na Nezakciju, a pot-